

THE VOICE OF THE EUROPEAN CITIZENS ABOUT THE RISKS FOR THE EUROPEAN SECURITY: THE CASE WITH BULGARIA

Krasimir Koev, PhD

Department of Security

Faculty of Law

University of Ruse

8, Studentska St, Ruse 7017

e-mail: kgkoev@uni-ruse.bg

Abstract: *This paper presents and discusses topical studies of Eurobarometer revealing the opinions of the European citizens towards contemporary events threatening the security in Europe, like the war between Russia and Ukraine. An object of special attention are topics, such as: provision of military aid to Ukraine by the EU, need to impose economic sanctions against the offensive party in the conflict, provision of humanitarian aid and reception of migrants by the affected party, threats to national security, etc. The discussion is focused on the opinions of the Bulgarian respondents and the reasons for their reactions.*

Keywords: *Eurobarometer survey, threats for the European security.*

JEL Codes: Z28

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременният контекст в глобализирания свят дава основание за дефинирането на редица рискове, съпътстващи ежедневието на човешката популация и криещи заплахи за нормалното функциониране на множество сфери от обществения живот. Отминалата глобална пандемия от Ковид-19 и последствията от войната в Украйна в глобален мащаб са най-емблематичните примери за рисковете с глобално покритие, но по-задълбочената интерпретация на темата за рисковете би идентифицирала тяхното наличие в икономиката, политиката, здравеопазването, образованието и т.н.

С най-трайни последствия са рисковете за националната и международната сигурност и именно тяхната оценка през призмата на общественото мнение е предмет на настоящата разработка.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Дефиниране на риска

Френският изследовател Франсоа Евалд (Ewald, 1996) твърди, че за 20 и 21 век е характерно все по-отчетливо „излагане на света на риск“, изразяващо се в начина на възприемане на дадени събития от техните наблюдатели. Интересен факт е, че испанският грип, от който губят живота си между 20 и 50 милиона души в края на Първата световна война, не се е възприемал като риск по онова време, тъй като хората не са предприели действия за неговото предотвратяване и контролиране. За разлика от това, пандемията от Ковид-19 бива възприета като риск, за преодоляването на който са насочени огромни ресурси в глобален мащаб, гарантиращи опазването на здравето и живота на хората. Ако се позовем на гледната точка на Евалд, една заплаха се превръща в риск, когато обществата съзнателно въвеждат механизми за нейния контрол и превенция.

Друг ключов елемент на концепцията за риск е представянето на заплахата като събитие със случаен характер. В такъв контекст възниква морското застраховане във Франция през 15 в. или застраховането при производствени аварии през 19 век. От 20-ти век насам в рамките на социалната държава все повече събития се възприемат като рискови (напр. болест, инвалидност, безработица и др.), а застрахователната дейност разширява своя обхват с включването на рискови събития като кражби, пътни инциденти, наводнения и т.н.). (Ewald, 1996)

Британският социолог Антъни Гидънс (Giddens, 1991; 1994) посочва „рисковата култура“ като отличителна характеристика на съвременния свят. Основание за това му дава обстоятелството, че съвременните общества принуждават своите членове в по-голяма степен да поемат отговорност за съществуването си, включително по отношение на собственото си здраве, като обръщат специално внимание на факторите, застрашаващи ежедневието и околната среда. За да подпомогнат индивидуалните усилия, обществата осигуряват институционална и експертна подкрепа, пример за каквато са информационните кампании за предотвратяване на риска от заразяване или за масово ваксиниране по време на пандемията от COVID-19.

Гледната точка на Гидънс относно индивидуалната отговорност за управление на риска е в съответствие с позицията на Фуко за ролята на властимащите при конструирането на приемливо обществено поведение чрез въвливането на членовете на обществата в регулацията на социални практики. Именно концепцията за индивидуалната отговорност е основополагаща при всички кампании за превенция на здравето, напр. срещу тютюнопушенето, рака на гърдата и много други.

Друг водещ автор по въпросите на риска, германският социолог Улрих Бек (Beck, 2001) твърди, че съвременните рискове са с видоизменена природа. Това са скрити заплахи, към които сетивата ни не са чувствителни и по тази причина трудно можем да ги прогнозираме, напр. рисковете от заразяване с вируси, екологично замърсяване или ядрена радиация. Бек смята, че това е един от парадоксите на „рисковото общество“ – с развитието на технологиите обществата стават все по-безопасни, но в същото време генерират нови рискове.

За целите на настоящата разработка е възприета една по-универсална дефиниция на риска, като *вероятността от възникване на неблагоприятно събитие или процес, свързани пряко или косвено с човешка дейност, но подлежащи на управление и контрол* (Попов, 2021: 28) За превръщането на тази *вероятност* в реално състояние е необходимо наличието на определени условия - рискови фактори. *Рисковият фактор е фактическо състояние на нещата, в което се корени „риск за...“ и което състояние е носител на „риск за...“ или условие на „риск за...“*. В своята съвкупност рисковите фактори изграждат *рискова сфера* или *рискова среда*. (Попов, 2021: 28)

Независимо от факта, че най-често рискът се концептуализира като вероятностна характеристика, категорично могат да бъдат детерминирани най-малко 5 рискови сфери, в чиито рамки може да възникне директна заплаха за сигурността на дадена страна. Това са сферите на финансите/икономиката, енергетиката, социалната сфера, криминализация на институциите и средата, неблагоприятни процеси в международен контекст. (Попов, 2021) Към настоящия момент Европа и светът се позиционират в посочената пета рискова сфера поради влиянието на водената от Русия война срещу Украйна от февруари 2022 г. насам, както и във връзка с конфликтната ситуация в Близкия Изток.

В изложението по-долу е представена оценката на европейските граждани за рисковете от войната в Украйна на базата на актуални изследвания на Евробарометър, като се поставя фокус върху позицията на българските респонденти, участвали в допитванията.

Изследвания на Евробарометър, представящи оценка на рисковете от войната в Украйна в съвременните европейски общества.

Таблица 1 по-долу представя в съпоставителен план средно претеглените мнения на респонденти от Европейския съюз и такива от България по въпроси, свързани с рисковете от войната на Русия срещу Украйна, а именно: предоставяне на военна помощ за Украйна от страна на ЕС, необходимост от налагане на икономически санкции срещу офанзивната страна в конфликта, осигуряване на хуманитарна помощ и приемане на мигранти от засегнатата страна, заплахи за националната сигурност и др. Данните са от изследване на Евробарометър от януари-февруари 2022 г.

Таблица 1

Данни от изследване на Евробарометър от януари-февруари 2022 г.

№	Тема	Средно за респонденти от ЕС	Респонденти от България
1	Финансиране от ЕС на доставки и военна помощ за войната в Украйна	25 % против	62 % против
2	Налагане на икономически санкции срещу Русия	15 % против и 5 % не могат да преценят	42 % против и 14 % не могат да преценят
3	Осигуряване на хуманитарна помощ за засегнатите от войната	5 % - против	11 % - против
4	Съгласие за приемане на мигранти вследствие на войната в Украйна	91 % съгласие	77 % съгласие
5	Намаляване на енергийната зависимост от Русия	87 % съгласие	61 % съгласие
6	Възприемане на руската инвазия в Украйна като заплаха за националната сигурност	77 % съгласие	68 % съгласие
7	Одобрение на отговора на националните правителства срещу войната в Украйна	57 % одобрение	34 % одобрение
8	Спиране излъчването на авторитетни руски медии като Спутник и Русия днес на територията на ЕС	70 % съгласие	30 % съгласие

Източник: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2553> Standard Eurobarometer 96 - Winter 2021-2022

Изследване на Евробарометър от **октомври-ноември 2022 г.** показва известна динамика на мненията средно за респондентите от ЕС и от България.

- *Подкрепа за Украйна в борбата ѝ срещу руската инвазия* – средно за ЕС данните сочат, че 74 % от европейските граждани подкрепят Украйна, като най-висока подкрепа регистрират Швеция /97 %/, Финландия /95 %/, Нидерландия /93 %/, Португалия /92 %/ и Дания /92 %/, а най-ниска е подкрепата, изразена от респондентите в България и Гърция – 48 %.
- *Подкрепа на санкции срещу Русия* – 73 % подкрепа средно за ЕС и 49 % - за България.
- *Оценка на предимствата от членството в ЕС* – 72 % от европейските и 60 % от българските респонденти оценяват високо предимствата от членството на страните си в ЕС. <https://www.novinite.com/articles/217999/> Eurobarometer%3A+60+of+Bulgarians+believe+that+their+Country+has+Benefited+from+EU+Membership

Почти без промяна остава мнението на българските респонденти по маркираните по-горе въпроси и в данните на Евробарометър от **януари-февруари 2023 г.**

Руската инвазия в Украйна е припозната като заплаха за сигурността на ЕС и на страната от 60 % от българите, докато за ЕС процентът е 76. Над две трети от българските граждани са съгласни с необходимостта от засилено сътрудничество в областта на отбраната (България –71%; ЕС – 82%) и от координиране на покупките на въоръжение от страните членки (България –71%; ЕС – 80%).

Едва една трета от българските граждани са удовлетворени от действията, предприети от правителството, по отношение на войната в Украйна (България – 34%; ЕС – 55%) и около половината одобряват действията на ЕС като цяло (България – 48%; ЕС – 56%).

Финансирането на доставката на оръжие за Украйна е обект на остри вътрешнополитически спорове в България. Тази мярка на ЕС получава най-ниско одобрение сред българските граждани в сравнение с всички останали страни-членки (България – 33 %; ЕС – 65%).

По подобен начин, най-ниско в сравнение с останалите страни членки на ЕС българите оценяват налагането на икономически санкции на Русия. По-малко от половината българи са съгласни с това (България – 47 %; ЕС – 74%). (Стандартен Евробарометър 98. Зима 2022-2023)

Едва 39 % от български респонденти изразяват съгласие със спирането на излъчването на държавни руски медии през телекомуникационните оператори срещу 67% съгласие средно за ЕС. Близки до средноевропейските, но отново по-ниски от тях са нивата на съгласие с предоставянето на хуманитарна помощ (България – 81 %; ЕС – 91%), с посрещането на бежанци от военните действия (България – 73 %; ЕС – 88%) и предоставянето на финансова подкрепа на Украйна (България – 55 %; ЕС – 77%).

Увеличава се одобрението за обща външна политика на ЕС сред българите, доближавайки го до средното ниво за ЕС (България – 61%; ЕС – 70%). Обща политика в областта на отбраната и сигурността се ползва с одобрението на 2/3 от българите (България – 66%; ЕС – 77%), но трябва да се отбележи, че това е една от най-ниските стойности за ЕС.

Делът на българите, които споделят положителна нагласа към Европейския съюз остава стабилен и близък до средноевропейското ниво (България – 49%; ЕС – 45%). (Стандартен Евробарометър 98. Зима 2022-2023)

Противоречивите оценки на българските респонденти по отношение на войната на Русия с Украйна се илюстрират най-отчетливо в най-актуалното изследване на Евробарометър, чиито данни са публикувани през **ноември 2024 г.** (<https://news.bg/society/sred-balgarite-ima-nay-mnogo-protivnitsi-v-es-na-izprashtaneto-na-orazhiya-za-ukrayna.html>)

56 % от участващите българи възприемат руската инвазия в Украйна като заплаха за сигурността на ЕС, но този процент е значително по-нисък от средния за ЕС – 78 %. По отношение на налаганите икономически санкции срещу Русия българските респонденти регистрират втория най-нисък процент в ЕС – 44 %, докато средно за ЕС делът на одобрението за подобни санкции е 72 %. Спирането на излъчването на държавни руски медии се подкрепя от едва 39 % от българите, а печели одобрението на 66 % от респондентите от ЕС. По подобен начин, по-нисък процент от българите (46 %) одобряват предоставянето на Украйна на статут на кандидат-членка на ЕС, докато 61 % от респондентите от ЕС са съгласни с това.

По-ниски от средноевропейските са и българските проценти на съгласие за предоставянето на хуманитарна помощ (България – 76 %; ЕС – 89%), приемането на бежанци в резултат от военните действия (България – 66 %; ЕС – 84%) и предоставянето на финансова подкрепа за Украйна (България – 52%; ЕС – 72%).

Особено показателни са негативните реакции на българските респонденти по отношение на доставката на оръжие за Украйна. Тази мярка на ЕС се ползва с най-ниско одобрение сред българските граждани в сравнение с всички останали страни членки на ЕС (31% срещу 60 % средно за ЕС).

На фона на представените оценки, не е учудващо и мнението на българите по въпроса дали войната с Украйна се възприема като заплаха за националната сигурност. Едва 56 % от българските респонденти мислят така при 76 % средно за ЕС. Над 2/3 от българите (66 %), обаче, са съгласни, че е необходимо засилено европейско сътрудничество в областта на отбраната при 79 % средно за ЕС. (<https://news.bg/society/sred-balgarite-ima-nay-mnogo-protivnitsi-v-es-na-izprashtaneto-na-orazhiya-za-ukrayna.html>)

Представените по-горе изследвания на Евробарометър относно нагласите на европейските граждани по отношение на войната на Русия с Украйна проследяват развитието на мненията по тази чувствителна тема за европейските общества. Интерес представляват реакциите на българските респонденти, които в повечето случаи се разминават със средноевропейските и заслужават коментар и анализ.

Анализ на резултатите от изследванията на Евробарометър за България

Както се вижда от изнесените по-горе данни от актуални изследвания на Евробарометър, резултатите за България се доближават до средноевропейските по отношение на положителните нагласи към ЕС и водените от него общи политики. Това означава, че евроатлантическата ориентация на страната ни е необратим процес, който е невъзможно да бъде разколебан от опитите на националистически партии като „Възраждане“. Неоспоримо доказателство за това е високата степен на одобрение сред българите за общата външна политика на ЕС и особено за общата политика в областта на сигурността и отбраната. В такъв контекст е показателен фактът, че, макар и не в доминиращата си част, българските респонденти възприемат войната в Украйна като заплаха за националната сигурност и подкрепят необходимостта от общоевропейско сътрудничество за противодействие на тази заплаха.

Най-сериозната разграничителна линия в представените средноевропейски и български данни от изследванията на Евробарометър е по отношение доставката на оръжие за Украйна от страна на България. Тук страната ни регистрира най-ниска подкрепа за подобно действие в сравнение с всички останали страни членки на ЕС. Обяснението за подобна реакция може да се търси в следните посоки:

- Въпреки ясно декларираната евроатлантическа ориентация на страната ни, надделяват опасенията на българите, че чрез доставката на оръжие България ясно ще заеме позиция срещу Русия в конфликта, а това може да застраши националната ни сигурност чрез въвличане във войната.
- Голям е броят на българите, особено сред по-възрастното население на страната, които смятат, че връзките с Русия и нейната култура са част от българската историческа памет и не трябва да бъдат negliжирани.
- Страхове и опасенията на голяма част от българите намират опора в пропагандата на националистически партии като „Възраждане“, които умело спекулират с национални каузи, противопоставяйки ги на солидарността с европейските ценности.

По подобен начин може да бъде обяснена и високата степен на неодобрение сред българите за икономически санкции срещу Русия. Тук опасенията на респондентите са свързани с нарушаване на енергийната сигурност на България, която, както беше посочено в теоретичната част, е една от приоритетните рискови сфери на националната сигурност.

Като цяло, по всички въпроси, свързани с войната в Украйна, българските респонденти регистрират висока чувствителност към темата и по-ниски количествени данни в сравнение със средноевропейските, напр. предоставянето на хуманитарна помощ, посрещането на мигранти от Украйна и предоставянето на финансова помощ. Обяснение за този факт са политическата нестабилност в страната през последните години, изместваша фокуса от външнополитически към вътрешнополитически проблеми, както и нееднозначните политически послания в българското медийно пространство, които дезориентират българските граждани и възпрепятстват заемаването на по-категорични позиции.

Заклучение

Данните от четири изследвания на Евробарометър, третиращи въпроси на военния конфликт между Русия и Украйна, представят различаващи се позиции на българските респонденти в сравнение със средноевропейските резултати по отношение на чувствителни теми като доставката на оръжие и налагането на икономически санкции срещу Русия. Макар че България отчетливо декларира и отстоява своята евроатлантическа ориентация, е ясно, че са необходими още по-еднозначни политически послания за информираността на българските

граждани и по-категоричното им позициониране на страната на общоевропейските ценности за демократично самоопределение, неприкосновеност на територията и единни действия за каузата на европейската сигурност.

REFERENCES

Попов, Ст. Риск. Концептуална рамка. Нов български университет. ISBN: 9786192331924 София, 2021.

Стандартен Евробарометър 98. Зима 2022-2023. Обществено мнение в Европейския съюз. Национален доклад България. <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/13844210>

Beck U. 2001. *La société du risque, Sur la voie d'une autre modernité* (trad. de l'allemand par Laure Bernardi, préface de Bruno Latour). Paris, Aubier. Première édition: *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne* (1986).

Ewald F. 1996. *Histoire de l'État-providence*. Paris, Grasset et Fasquelle/Le Livre de Poche.

Eurobarometer 98. Winter 2022-2023. <https://www.24chasa.bg/bulgaria/article/13844210>

Giddens A. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Stanford, Stanford University Press.

Giddens A. 1994. *Les Conséquences de la modernité*. Paris, L'Harmattan.

<https://www.novinite.com/articles/217999/Eurobarometer%3A+60+of+Bulgarians+believe+that+their+Country+has+Benefited+from+EU+Membership>

<https://news.bg/society/sred-balgarite-ima-nay-mnogo-protivnitsi-v-es-na-izprashtaneto-na-orazhiya-za-ukrayna.html>

Докладът отразява резултати от работата по проект No 2024-ЮФ-03, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.“